

Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека

Науково-методичний відділ

«Праця в ім'я України»

*(до 150-річчя від часу заснування
товариства «Просвіта»)*

Методичні поради

Тернопіль

2018

УДК 021.2:061.2](477)

П 70

Підготувала	І. М. Врублевська, методист II категорії науково-методичного відділу ТОУНБ
Редактор	Г. Й. Жовтко
Комп'ютерний набір	І. М. Врублевська, методист II категорії науково-методичного відділу ТОУНБ
Комп'ютерна верстка	В. І. Раківський, завідувач відділу автоматизації та механізації бібліотечних процесів ТОУНБ
Відповідальний за випуск	В. І. Вітенко, директор ТОУНБ, заслужений працівник культури України

П 70 «Праця в ім'я України» : (до 150-річчя від часу заснування товариства «Просвіта») : метод. поради / Терноп. обл. універс. наук. б-ка, наук.-метод. від. ; підгот. І. М. Врублевська ; ред. Г. Й. Жовтко. — Тернопіль : [б. в.], 2018. — 10 с.

Пропонуємо тематику бібліотечних заходів, яка допоможе популяризувати діяльність культурно-освітньої громадської організації «Просвіта».

Методичні рекомендації адресовано бібліотечним працівникам, викладачам та вчителям, які проводять роботу з національно-патріотичного виховання серед молоді.

УДК 021.2:061.2](477)

*Зростає українства дух
З глибин набутого коріння
І в зір влітається, і в слух
До неповаги — нетерпіння.
Багатомужності струна
В серцях бринить не випадково.
Сірка, Нечая, Богуна
У силі зараз кожне слово!
І знову й знову в боротьбі
Земля для ока завидюща,
Зморилась хмара на тобі.
Поперед просвіту чорнюща.*

Олександр Степ

Згідно з Постановою Верховної Ради України «Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2018 році» цього року наша держава відзначає 150 років від дня заснування культурно-освітньої громадської організації «Просвіта». Вона об'єднала у своїх лавах найкращих представників української інтелігенції, а її активними членами були Іван Франко, Михайло Грушевський, Леся Українка, Богдан Лепкий, Василь Стефаник, Михайло Коцюбинський, цвіт української інтелігенції, тисячі українських патріотів, борців за українську національну ідею, Українську державу.

Бібліотека є впливовим суб'єктом суспільства, високодемократичною інституцією, яка, подібно до товариства «Просвіта», має серед інших і просвітницькі функції, окрім того, володіє значним інформаційним потенціалом. Саме тому на бібліотеки покладається велика відповідальність донести до читачів значення цих подій, не дати згаснути вогню, який залишився жевріти у творчості подвижників громадської діяльності.

В історії українського відродження періоди злету завжди чергувалися з періодами глибокого занепаду. Після короткої суспільно-політичної відлиги наставала глуха смуга реакції — завмирало національне життя, згасала надія. Але згодом крига скресала, знову оживали сподівання. Саме на хвилі одного з таких бурхливих періодів національного піднесення у Львові в грудні 1868 року виникло українське громадське культурно-освітнє товариство «Просвіта».

Головне своє завдання члени новоствореної організації вбачали в піднесенні освітнього рівня українців, формуванні їхньої національної свідомості, залученні широких верств населення до рідної мови, духовних надбань людства.

Основними напрямками діяльності культурно-освітнього товариства стали шкільна, видавнича та економічна справи, але найбільшого успіху ця організація досягнула в заснуванні численних бібліотек і читалень. У 1939 році «Просвіта» мала 3075 читалень, 3000 бібліотек із загальною кількістю 700 000 книжок, 1485 власних будинків. І це в умовах постійних заборон зі сторони польської влади. Усі ілюстровані народні календарі товариства пронизує думка, що духовний, суспільний поступ нації неможливий без утвердження національної мови. Укладала та видавала «Просвіта» підручники для початкових шкіл. При читальнях організувала каси взаємодопомоги, кооперативи, крамниці, гуртки сільського господаря, дитячі садки. Найталановитіших студентів, зважаючи на труднощі з отриманням фахової освіти, посилала на навчання в закордонні університети та фахові школи.

Створена для виборювання політичних прав українців, захисту української мови, утвердження засад державності, перед Другою світовою війною «Просвіта» була наймасовішою національно-патріотичною організацією Галичини. До неї належало 360 тисяч членів, тобто 15% усього дорослого населення.

Одна з найяскравіших і найуспішніших сторінок у багатогранній діяльності товариства — друкування й розповсюдження дешевих, написаних винятково українською мовою книжок: шкільних підручників, творів класиків української та світової літератури, календарів-альманахів, науково-популярних видань, у яких доступно висвітлювалися знання з історії, економіки, географії, сільського господарства, медицини, права тощо. Зосередження в організації відомих діячів культуротворчого руху — письменників, редакторів,

митців, журналістів, педагогів — дозволило відразу взяти високий темп у видавничій справі й підтримувати його протягом наступних років.

«Просвіта» ставила перед собою завдання об'єднати людей навколо національної ідеї — всього українського — мови, освіти, культури, духовності — у велику потужну силу, яка мала б протистояти чужинським насадженням та піднятися настільки, аби кожен відчув себе частинкою великого організму, свою національну гідність і збагнув велику потребу існування нації як окремого народу, єдність котрого є основою основ. Так, ці чинники були закладені півтора століття тому, та не втратили своєї актуальності і в наші дні. Проте як їх донести до зматеріалізованого, збайдужілого та закомп'ютеризованого суспільства? Щирим, чесним, але наполегливим словом! Бо, як сказав мудрець, головне із прав людини — право на правду, а вже потім — на добробут і гідне життя!

Гордість за свою землю, свій народ, а значить, і національна свідомість формуються лише за умови, коли людина добре знає історію та культуру рідної держави. Вивчення їх сприяє оволодінню знань про походження української нації, історичне минуле українського народу, його героїчні й трагічні сторінки. Особливе місце в нашій історії займає тривала боротьба українського народу за свою державність, волю і незалежність. Виходячи із цього, бібліотекарі повинні вважати одним із головних напрямів своєї діяльності висвітлення саме цих процесів.

За допомогою різноманітних форм і методів роботи працівникам книгозбірень слід впливати на патріотичне виховання користувачів. Зокрема, можна використати такі заходи:

- **«громадянські форуми»** — зважені діалоги та пошуки відповідей на питання соціальної тематики;
- **вахти пам'яті** — заходи, що сприятимуть виробленню шанобливого ставлення до героїчного минулого своїх співвітчизників та індивідуальних героїчних вчинків;
- **уроки видатних особистостей;**
- **тематичні вечори-портрети;**
- **вечори-зустрічі з цікавими людьми;**
- **уроки мужності;**
- **уроки пам'яті;**

- історичні квести;
- відеопрезентації тощо.

У першу чергу увагу варто зосередити на формах наочної популяризації бібліотечних ресурсів, передусім традиційних. При оформленні **книжково-ілюстративних виставок** пропонуємо використовувати такі теми:

- «Сторінками призабутої спадщини «Просвіти»;
- «З вірою в Україну»;
- «Просвіта» — світло, знання, добро і воля українського народу»;
- «Ці люди в огні на сталь перекуті» (виставка-досьє);
- «Хай не згасає смолоскип «Просвіти» (калейдоскоп газетних публікацій).

Біля виставок доцільно проводити **огляди видань**. Крім цього, можна організувати озвучені перегляди літератури, публіцистичних матеріалів, документів.

Цікавим для широкого кола користувачів буде **літературний огляд-мандрівка** під назвою «Від хат-читалень — до технічного прогресу у формуванні національної свідомості українця», на якому радимо представити документальну, науково-пізнавальну та довідкову літературу про діяльність українського громадського культурно-освітнього товариства «Просвіта», видання окремих письменників-просвітян. Мета цього огляду-мандрівки — донести до читача невідому йому інформацію про діяльність товариства, сприяти підтримці в юних серцях патріотичного духу та національної свідомості.

Цікавим доповненням до заходів, які проводитимуться в бібліотеках або поза їх межами, стане **виставка плакатів**. Цей вид мистецтва може найефективніше вплинути на соціальну свідомість людини. Окремо варто оформити **виставку фотосвітлин** «Плугатарі просвітницької ниви», «Історія «Просвіти» у світлинах», **виставку-спогад** «Згадаймо минуле «Просвіти», де доцільно розмістити заяви, спогади, листи чи офіційні документи товариства.

Також слід використовувати нові форми бібліотечної роботи, зокрема **історичні вернісажі та історичні хроноскопи**, наприклад, за темами:

- «Могутні масиви народного духу і сили»;
- «Просвіта» — будитель духу народного»;

- «Минуле стукає в наші серця»;
- «Просвіта» — могутній виплиск українського духу».

Не втрачають своєї актуальності і традиційні **діалогово-дискусійні форми** роботи. До таких заходів потрібно активно залучати науковців, соціологів, представників владних структур, партійних організацій та громадських об'єднань, дійсних учасників товариства, яке й зараз успішно функціонує на території нашого краю. Тож пропонуємо провести:

- 1) **години спілкування** «Сторінками призабутої спадщини «Просвіти», «Нев'янучий цвіт українства — «Просвіта», «Стежками рідної «Просвіти»;
- 2) **години патріотизму** «Україно моя, ти одна, як життя», «Воля живе боротьбою»;
- 3) **круглі столи** «Просвіта як праобраз Української держави», «Осередок нашої духовності — «Просвіта»;
- 4) **уроки історії** «Просвіта» — світло, знання, добро і воля українського народу», «Не згасне світло сердець «Просвіти»;
- 5) **історико-патріотичні альманахи** «Могутні масиви народного духу і сили», «Нам світить свіча «Просвіти».

Важливою складовою роботи бібліотекаря є активізація засобів впливу на молодіжне середовище. Книгозбірні покликані сприяти вихованню в дітей, підлітків і молоді патріотизму та гордості за свою державу, розширювати їхні знання про визначних письменників, істориків та науковців — учасників та активних діячів товариства «Просвіта». Реалізовувати ці завдання допоможуть **уроки державності** «З вірою в Україну», **історичні екскурси** «Діячі «Просвіти» — мої земляки», **історичні калейдоскопи** «Тут гартувався дух патріотизму», **дискусійні подіуми** «Вони нікими не хотіли бути!» та ін.

Успіхи в здійсненні патріотичного виховання залежать від кожного бібліотечного працівника, адже бібліотекарі — у якійсь мірі вихователі, порадики, учителі, що працюють з молоддю, юними характерами, які ще формуються. І для цього в них є невичерпне джерело знань — книги, періодичні видання та доступ до мережі інтернет, що допомагають багатоаспектно, найдосконаліше та різнобічно розкрити тему. Бібліотеки, як накопичувачі історичної пам'яті, мають виступати провідниками між поколіннями, передаючи знання й традиції за допомогою різноманітних заходів.

Цікавими читачам були й залишаються традиційні форми роботи в книгозбірнях — **вечори пам'яті, концерти-спогади, ювілейні концерти, історичні читання**. Під час організації таких заходів пропонуємо використовувати теми:

- «Просвіта» — «хресна мати» галицької кооперації»;
- «Шанувати «Просвіту» — любити Україну»;
- «Просвіта» — духовна основа українства»;
- «До волі святої ідучи»;
- «Просвіта» — будитель духу народного»;
- «Просвіта» — на варті національного відродження».

Упровадження в бібліотеках сучасних інформаційних технологій створює сприятливі можливості для надання додаткових послуг користувачам. Одним із інноваційних методів роботи з використанням комп'ютерних технологій є створення **слайд-шоу** (відеокліп, сформований із фотографій з ефектними переходами, коментарями, музичним супроводом). Застосувавши таку форму роботи, можна розкрити чи доповнити відповідну тему. Слайд-шоу будуть особливо доречними під час проведення вечорів-зустрічей, вечорів-спогадів.

Оскільки діячами та активними членами культурно-освітньої громадської організації «Просвіта» були тисячі видатних особистостей, доцільно також буде організувати різноманітні **віртуальні виставки, віртуальні екскурсії чи літературні локації**, де висвітлити персоналії, які зробили значний внесок у розвиток української державності, мови та свідомості людей. Наприклад, можна використати такі теми:

- «Корифеї українського слова»;
- «Почесні члени «Просвіти»»;
- «Плугатарі просвітницької ниви»;
- «Просвітяни нашого краю»;
- «Невтомні подвижники рідного слова»;
- «Ці люди в огні на сталь перекуті»;
- «Тернопільські корифеї літератури»;
- «З когорти славних просвітян»;
- «Оборонці нації».

Висвітленню основних напрямів діяльності сучасної «Просвіти», проблем, що виникають на цьому шляху, радимо

присвятити **прес-конференцію** «Нове слово «Просвіти» або «Місія просвітян — будити суспільство» за таким планом:

1. Кращі традиції просвітництва — на службу сьогоденню.
2. Християнські цінності, національне відродження, піднесення духовності.
3. Інформаційний простір України та завдання просвітян.
4. Українська мова як консолідуючий фактор розвитку держави.
5. Проблеми «Просвіти» та шляхи їх реалізації.
6. «Просвіта» і бібліотека: у нас спільна мета.

До заходу пропонуємо оформити **озвучену книжкову виставку** «Воскресіння духовних руїн» з такими рубриками:

- «Не вмирає душа наша»;
- «Пробитися до світла»;
- «Україна у нас одна»;
- «Здолаємо духовний Чорнобиль»;
- «Проти пустелі в людських душах» та ін.

До виступів радимо залучити письменників, діячів науки, культури, державників, чиї погляди та діяльність підтримують незалежність України, її національні інтереси, європейський шлях розвитку.

Нині, у роки активної розбудови нашої держави, усі ми — її громадяни — повинні належно оцінити ту величезну роботу, яку здійснила «Просвіта» за роки свого існування. Це була дорога здобутків і втрат, перемог і розчарувань, але та дорога — націєтворча, державоствердна, просвітницька. А тому згадаймо та віддаймо заслужену шану і любов українським політичним, громадським та культурним діячам, головам і довголітнім провідникам товариства за ту безкорисливу працю, за той неоціненний внесок, який вони зробили для розвитку освіти, виховання, науки та культури нашого народу. І нехай завжди слова Богдана Лепкого будуть нам настановою:

Неси в душі свою найкращу думу,
Свою сердечну мрію золоту,
Шляхом життя, посеред крику й шуму,
У вічності глибоку самоту.
Та, ідучи, не розсипай проміння,
Не обтрясай небесної роси,
Щоби в момент найбільшого терпіння
Мав ти світило вічної краси.

Список використаних джерел

Алексієвець, М. Роль «Просвіти» у національно-політичному житті та піднесенні національної свідомості українства Східної Галичини [Текст] / М. Алексієвець, Л. Алексієвець, С. Бондаренко // «Просвіта» в національно-культурному житті українського народу : до 140-річчя з часу заснування : матеріали Міжнар. наук. конф. / за заг. ред. І. С. Зуляка. — Тернопіль, 2009. — С. 19—21.

Коваль, С. Виставка до 140-ї річниці «Просвіти» у Тернополі... [Електронний ресурс] / С. Коваль ; фот. І. Крочака // Тернопіль сьогодні. — Електрон. текст. і граф. дані. — Режим доступу: <http://news-te.blogspot.com/2016/07/140.html>, вільний (дата звернення: 18.04.2018). — Заголовок з екрана. — Мова укр.

Мельник, І. Товариству «Просвіта» 145 років [Електронний ресурс] / І. Мельник // Збруч. — Електрон. текст. і граф. дані. — Режим доступу: <https://zbruc.eu/node/16373>, вільний (дата звернення: 18.04.2018). — Заголовок з екрана. — Мова укр.

«Молода Просвіта»: минуле, сьогодення, перспективи [Текст] // «Молода Просвіта» Тернопільщини. — Тернопіль, 2006. — С. 26—38.

«Просвіта» Тернопільщини: етапи утвердження [Текст] // Нації незгасний смолоскип. — Тернопіль, 2003. — С. 39—44.

Стех, Я. До 150-річчя товариства «Просвіта» [Електронний ресурс] / Я. Стех // Міст : тижневик для українців всього світу. — Електрон. текст. дані. — Режим доступу: <http://meest-online.com/history/action/do-150-richchya-tovarystva-prosvita/>, вільний (дата звернення: 18.04.2018). — Заголовок з екрана. — Мова укр.

Сучасні форми роботи в бібліотеках [Текст] : (інформація до словника успішного бібліотекаря) / матеріал опрацювала С. Ковальчук // Бібліотечна планета. — 2014. — № 2. — С. 14—17. — (Сторінка методиста).

Сценарій проведення краєзнавчих читань «Просвіта кличе...» [Електронний ресурс] // Заліщицька централізована бібліотечна система. — Електрон. текст. дані. — Режим доступу: <https://zal-lib.pp.ua/stsenarij-provedennya-kraeyeznavchyh-chytan-prosvita-klyche/>, вільний (дата звернення: 15.04.2018). — Заголовок з екрана. — Мова укр.

Д Л Я Н О Т А Т О К

*«Праця в ім'я України»
(до 150-річчя від часу заснування
товариства «Просвіти»)*

Методичні поради

Підготувала	І. М. Врублевська, методист II категорії науково-методичного відділу ТОУНБ
Редактор	Г. Й. Жовтко
Комп'ютерний набір	І. М. Врублевська, методист II категорії науково-методичного відділу ТОУНБ
Комп'ютерна верстка	В. І. Раківський, завідувач відділу автоматизації та механізації бібліотечних процесів ТОУНБ
Відповідальний за випуск	В. І. Вітенко, директор ТОУНБ, заслужений працівник культури України

Підписано до друку 19.10.2018. Формат 60×84/16. Папір офсетний. Гарнітура Schoolbook.
Друк цифровий. 0,70 ум. др. арк., 0,37 обл.-вид. арк.

Наклад 30 примірників.

Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека,
б-р Т. Шевченка, 15, м. Тернопіль, 46001, тел. (0352) 52-52-64, www.library.te.ua.